

Suggestions For Gifted Education in Turkey

Ayşen BAKİOĞLU* Faruk LEVENT**

Received: 09 March 2013

Accepted: 15 March 2013

ABSTRACT: Since the foundation of the Turkish Republic, a gifted individual has been the most neglected group in the field of special education. Because Turkish national curriculum has been developed and adapted according to the abilities and learning capacity of normal students, it does not meet the educational needs of gifted children. In this context, we need new suggestions in order to enrich the existing learning environments and be able to design new programs and build new cooperation for gifted children. Considering the principles of informal and formal education system, this study proposes two different fields of implementation which takes into account both the scientific findings retrieved from the previous studies conducted in developed countries and the contextual factors which pertain to Turkey. At the basis of these suggestions which are based on the principles of formal education system is the notion of “Academy of Science” which serves the special needs of the exceptionally gifted and the profoundly gifted. This study also proposes the continuation and development of the Science and Art Centres (BİLSEM) project for the benefit for other gifted students as an application of informal education system. In the informal education, the proposed applications apart from BİLSEMs include summer school programs, afterschool programs, science centres, family support services, informal adult education and distance education.

Key words: Gifted, gifted education, suggestions

EXTENDED ABSTRACT

The aim of the traditional schools is to provide every student with the same education while enabling them to acquire skills and knowledge within a predetermined period of time. In this regard, if specialized/differentiated educational opportunities aren't secured to cater to the needs of students with high intellectual potential, the educational needs of these students will not be met adequately. Gifted students are significantly different from their peers in terms of their characteristics and needs. Because of that, they require an educational program that is different from the regular educational programs. It is not possible to cater to the needs of such students within regular circumstances with regular means of instruction which are designed for regular students. Therefore, there is an urgent need for specifically designed programs, staff which consists of educators who have completed professional training in gifted education as well as differentiated means of instruction and materials.

Maximizing gifted children's potential by providing contexts in which they can bring out their potential is crucial for the future of the country. Indeed, these children are prospective academics, researchers, military leaders and creative leaders. In this light, if necessary measures are not taken for ensuring gifted children with quality education, it is highly likely to encounter negative consequences for the country in the future. However, over the last 50 years, the past enterprises and research on gifted education lack a holistic view and haven't resulted in fruitful outcomes.

Gifted students differ from each other in terms of their characteristics and skill levels. A review of literature shows that some researchers identified different types of gifted individuals based on different levels of giftedness as determined by the ranges in intelligence quotient scores (IQs). The different levels of giftedness consist of mildly gifted (115-129 IQ), moderately gifted (130-144 IQ), highly gifted (145-159 IQ), exceptionally gifted (160-179 IQ), and profoundly gifted (180+). Grouping these children according to their intelligence quotient provides a straightforward means of determining their differences from each other.

Gifted individuals represent 2,2% of the general population while individuals whose intelligence quotient is 160 or higher constitute each one of every ten thousand people. In addition, exceptionally gifted and moderately gifted individuals who have similar characteristics may possess individually different characteristics. In this light, lumping all gifted students in one homogenous group brings about problems regarding classification, insufficient instruction opportunities. Therefore, it is important to take into account the classification of gifted students to provide quality differentiated education which meets the needs of these students sufficiently.

* Prof.Dr. Ayşen Bakıoğlu, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, abakioğlu@marmara.edu.tr

** Yrd.Doç.Dr. Faruk Levent, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, faruk.levent@marmara.edu.tr

About 5% of *people* in any *population* are gifted or have mental retardation. Of this group which constitutes 5% of the population, about 2-3% are considered gifted. According to the data provided by the State Institute of Statistics (TURKSTAT), there is 31.374.071 individuals aged 0-24 in Turkey. Considering the fact that 2% of the population are considered gifted, we come to the conclusion that in Turkey the gifted individual population is 627.480. The percentage of individuals whose intelligence quotient is 160 or higher is calculated to be 0.01% and according to this data, there are 3137 extraordinary gifted individuals.

A wide range of models and practices have been designed and implemented in the field of gifted education due to the fact that different educational systems come with different perspectives on giftedness. According to the research, the most effective model amongst all includes the creation of separate schools for the gifted students. In addition to the multi-dimensional models, private schools for gifted students have been designed and used in the U.S., the UK, Germany, Russia and South Korea.

In contrast with the creation of schools for gifted students in developed countries, there hasn't been any public school in Turkey which solely gifted students can attend except for Beyazıt Ford-Otosan Primary School. Despite that, the educational activities which are conducted by BILSEMs after school hours are considered to be sufficient. However, these educational activities which are offered as a supplement to the regular school curriculum after school hours do not meet the needs of the exceptionally gifted students with 'genius' level intellect. The strategies as proposed in this study draw from the project of Academy of Science which is concerned with the creation of separate schools for the "exceptionally gifted" and "profoundly gifted" students. This study also proposes the continuation and development of the Science and Art Centres (BILSEM) project for the benefit of other gifted students. The proposed practices apart from BILSEMs include summer school programs, afterschool programs, science centres, family support services, informal adult education and distance education.

Üstün Yeteneklilerin Eğitiminde Türkiye İçin Öneriler

Ayşen BAKIOĞLU* Faruk LEVENT**

Makale Gönderme Tarihi: 09 Mart 2013

Makale Kabul Tarihi: 15 Mart 2013

ÖZET: Cumhuriyet döneminden günümüze üstün yetenekli bireyler, özel eğitim alanının en çok göz ardı edilen grubu olmuştur. Milli eğitim sistemimizde uygulanan müfredat programları, normal öğrencilerin öğrenme kapasiteleri dikkate alınarak hazırlandığı için üstün yeteneklilerin eğitsel ihtiyaçlarına yeterince cevap verememektedir. Bu bağlamda üstün yeteneklilere yönelik programlar ve kurumlar tasarlamak yanında mevcut ortamların bu öğrencilere uygun olabilecek bir çeşitliliğe kavuşturulması için stratejik önerilere ihtiyaç vardır. Bu çalışmada, üstün yeteneklilerin eğitiminde Türkiye için, bir taraftan gelişmiş ülkelerdeki örneklerle ve bilimsel bulgularla uyumlu olan diğer taraftan da ülkemizin sahip olduğu koşulları dikkate alan öneriler, örgün ve yaygın eğitim kapsamında, farklı iki uygulama alanı olarak sunulmaktadır. Örgün eğitim kapsamında sunulan önerilerin temelinde, “olağanüstü üstün yetenekli” ve “dahi seviyesinde üstün yetenekli” öğrenciler için Bilim Akademileri adı altında tam zamanlı ayrı bir okul düşüncesi vardır. Yaygın eğitim kapsamında ise diğer üstün yetenekli öğrenciler için Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM) projesinin geliştirilerek devam ettirilmesi önerilmektedir. Yaygın eğitimde BİLSEM’ler dışında önerilen diğer uygulamalar; üniversiteler ve yaz okulları, okul saatleri dışındaki programlar, bilim merkezleri, aile destek eğitimleri, informal yetişkin grupları ve uzaktan eğitimdir.

Anahtar Sözcükler: üstün yetenekliler, üstün yeteneklilerin eğitimi, öneriler

GİRİŞ

Dünyaya gelen her çocuk, eğitim alma ve gelişme hakkına sahiptir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne göre yetenekleri ne düzeyde olursa olsun, her çocuğun kapasitesini geliştirecek eğitimi alması önemli bir temel hak olarak kabul edilmiştir. Bu temel hak aslında “bireyin var olma hakkı”dır (Levent, 2011: 15). Geleneksel okulun amacı; herkese aynı eğitimi vermek, belirli bir zaman dilimi içinde önceden belirlenmiş becerilerin ve kazanımların elde edilmesine yardımcı olmaktır. Bu durumda, o yıl geliştirilecek becerileri önceden kazanmış olan veya çok hızlı öğrenen öğrenciler için farklılaştırılmış öğretim olanakları sunulmazsa, bu özellikteki öğrencilerin eğitsel gereksinimleri yeterince karşılanmamış olur (Tomlinson & Alan, 2000: 128).

Bilişsel zekâsı akranlarına göre az gelişmiş (örneğin zekâ bölümü 50 olan) bir öğrencinin özel bazı yardımlar yapılarak mevcudu az olan bir okulda eğitim ve öğretim alması zorunlu bir ihtiyaçtır. Aynı şekilde zekâ düzeyi yaşatlarının çok üstünde (örneğin zekâ bölümü 150 üstü olan) üstün yetenekli bir öğrencinin de eğitsel ihtiyaçlarının karşılanması için kendi özelliklerine uygun bir okulda eğitim alması gerekmektedir (Levent, 2011: 46-47).

Üstün yetenekli öğrenciler, özellikleri ve gereksinimleri yönünden yaşatlarından belirgin olarak farklıdır ve normal müfredat dışında farklı eğitici programlarla desteklenmeye ihtiyaç duyarlar (Hunsaker, 1994; Feldhusen, 1997; Renzulli, 1999; Clark, 2002; Horn, 2002). Bu olağan dışı farklılıkları gösteren öğrencilerin eğitimlerini normal okullarda, normal şartlar altında, normal öğrenciler için hazırlanmış program, araç, gereç ve personelle karşılamak mümkün değildir. Dolayısıyla üstün yetenekli öğrenciler için özel yetişmiş personel, özel hazırlanmış programlar, özel araç ve gereçler ile uygun eğitim ortamları gerekmektedir (Enç, Çağlar ve Özsoy, 1987: 6). Üstün yeteneklilerin eğitimi alanında bazı uzmanlar, maksimum bilişsel gelişim için üstün yetenekli öğrencilerin normal öğrencilerden ayrılmasını ve tam zamanlı örgün eğitim kurumlarında homojen olarak gruplanması gerektiğini savunmaktadır (Fiedler, Lange & Winebrenner, 2002). Bazı uzmanlar ise üstün yetenekli öğrencilerin normal öğrencilerden ayrı olarak eğitim görmelerinin toplumda elit bir grup yaratabileceğini ve bunun demokratik eğitim sürecine ters düştüğünü düşünmektedir (Gamoran, 1992; Maker ve Nielson, 1996; McDaniel,

* Prof.Dr. Ayşen Bakioğlu, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, abakioğlu@marmara.edu.tr

** Yrd.Doç.Dr. Faruk Levent, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, faruk.levent@marmara.edu.tr

2002). Üstün yetenekli öğrencilerin zaten başarılı olduklarını ve özel olarak ilgilenilmesine gerek olmadığını savunan bu eğitimciler, tüm öğrencilerin normal sınıflarda heterojen olarak gruplanması görüşüne sahiptir (Winner, 1996; Davalos ve Griffin, 1999; Tomlinson, 1999; Winebrenner, 2000; McDaniel, 2002; George, 2005). Kogan (1995)'a göre bu anlayış, üstün yetenekli öğrencilerin kapasitelerine uygun eğitim hizmeti almasını engelleyen faktörlerin başında gelmektedir. Ayrıca üstün yeteneklilere farklılaştırılmış öğretim sunmak "elit bir grup" yaratmak anlamına gelmediği gibi, bu öğrencilerin özelliklerine uygun eğitim almasını sağlamak demokratik ve sosyal devlet anlayışının bir gereğidir.

Üstün yetenekli öğrencilerin normal akranlarıyla birlikte aynı sınıfta mı yoksa özel bir sınıfta mı eğitim almaları gerektiği konusunda değişik görüşler olmasına rağmen, bu öğrencilerin normal müfredat dışında niteliksel olarak farklı bir programa gereksinim duydukları ve özel öğrenme ihtiyaçlarının karşılanması gerektiği görüşü genel olarak kabul görmektedir (Maker & Nielson, 1996; Chan, 2001; VanTassel-Baska & Stambaugh, 2005). Bunun yanında heterojen gruplama olarak adlandırılan kaynaştırma programı içinde zenginleştirilmiş bireysel eğitim programlarının tüm gruplar için uygun olduğu söylenebilir (Ataman, 1996).

Üstün yetenekli bireylerin doğuştan sahip oldukları olağanüstü potansiyellerini geliştirerek kapasitelerinin en iyisini ortaya koyabilmesini sağlamak, ülkemizin bugünü ve geleceği açısından stratejik önem arz etmektedir. Çünkü bu bireyler geleceğin akademisyenleri, bilim adamları, askeri liderleri ve yaratıcı sanatçıları olacağı için bu bireylerin eğitimleriyle ilgili önlemler alınmadığı takdirde ülkelerin geleceği tehlikeye atılmış olur. Buna rağmen üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda ülkemizde son 50 yıl boyunca yapılan çalışmaların ve girişimlerin, bu alanda bütüncül bir bakışa ulaşamadığı ve işlevsellikten uzak olduğu görülmektedir.

Ülkemizde, üstün yeteneklilerin eğitimine yönelik fonksiyonel ve sürdürülebilir ülke ölçekli bir sistemin kurulabilmesi için öncelikle mevcut uygulamaların incelenmesine ve strateji önerilerinin ortaya konmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışma, Türkiye'de üstün yeteneklilerin eğitiminde uygulanabilir öneriler sunmaktadır.

Üstün Yetenekli Öğrencilerin Sınıflandırılması

Üstün yetenekliliğin bilimsel bir kavram olarak ele alındığı 19. yüzyıldan bu yana üstün yetenekliliğin en güçlü göstergesi, zekâ kavramı ve zekâyı ölçtüğü kabul edilen zekâ testleri olmuştur. Zekâ testleri aracılığıyla tanımlama yapan kaynaklarda üstün yetenekliler, yapılan değerlendirme sonucunda zekâ bölümü sürekli olarak 130 ve daha yukarı puan olan bireylerdir (Ersoy ve Avcı, 2004: 196).

Üstün yetenekli öğrenciler, yetenek düzeyleri ve özellikleri bakımından birbirlerinden farklılık göstermektedir. İlgili literatürde bazı uzmanlar üstün yetenekli bireyleri zekâ bölümü puanına göre gruplara ayırmıştır. Tablo 1'de görüldüğü üzere zekâ bölümü 115-129 arası olanlar "hafif düzeyde üstün yetenekli (mildly gifted)" olarak zekâ bölümü olarak, 130-144 arası olanlar "normal düzeyde üstün yetenekli (moderately gifted)", 145-159 zekâ bölümüne sahip olanlar "çok üstün yetenekli (highly gifted)", 160-179 zekâ bölümüne sahip olanlar "olağanüstü üstün yetenekli (exceptionally gifted)", 180 ve üstü zekâ bölümüne sahip olanlar ise "dâhi seviyesinde üstün yetenekli (profoundly gifted)" olarak adlandırılmaktadır (Gross, 2000: 179). Bu özellikteki çocukları zekâ bölümü puanına göre gruplara ayırmak, bu çocukların genel olarak kendi aralarında gösterdikleri farklılıkların anlaşılması bakımından kolaylık sağlamaktadır (Sak, 2008: 511).

Tablo 1. Zekâ Bölümü ve Üstün Yetenekliliğin Düzeyleri (Gross, 2000)

Düzye	Zekâ Bölümü	Yaygınlık Oranı
Hafif düzeyde üstün yetenekli (mildly gifted)	115-129	1:40
Normal üstün yetenekli (moderately gifted)	130-144	1:40 – 1:1000
Çok üstün yetenekli (highly gifted)	145-159	1:1000 – 1:10.000
Olağanüstü üstün yetenekli (exceptionally gifted)	160-179	1:10.000 – 1:1 milyon
Dâhi seviyesinde üstün yetenekli (profoundly gifted)	180 +	1:1 milyon'dan daha az

Üstün yetenekli bireyler toplumda %2,2'lik bir grubu temsil ederken, zekâ bölümü 160 ve üstü zekâ puanına sahip bireyler her on bin kişiden birinde görülmektedir. Bunun yanında farklı üstün yeteneklilik düzeyine sahip olan bireyler birbirlerinden farklı özellikler gösterirler (Jost, 2006: 10-11). Bu bağlamda, bütün üstün yetenekli öğrencilerin homojen bir grupta değerlendirilmesi; yanlış tanılama, yetersiz öğretim olanaklarının sunulması ve uygun olmayan sınıflara yerleştirme sorunlarını beraberinde getirmektedir (Gross, 2000: 179). Dolayısıyla üstün yeteneklilerin eğitiminde Tablo 1'de yer alan sınıflandırmanın dikkate alınması bu öğrencilerin eğitsel ihtiyaçlarının yeterli düzeyde karşılanması açısından önemlidir.

Üstün Yetenekliler Eğitiminde Mevcut Durum

Türkiye, üstün yetenekli bireylerin eğitimi bakımından dünyanın en özgün ve tecrübeleri çok eskilere dayanan bir ülkedir. Enderun Mektepleri, Osmanlı İmparatorluğu döneminde özellikle devlet yönetiminde görev alacak kişilerin seçimi ve eğitimi konusunda uluslararası bir üne sahiptir. Buna rağmen, bu alanda 1960'larda başlayan cılız çabalar, 1990'larda tekrar canlanmış; ancak dünyadaki gelişmelerin tersine velilerin gayretleri, bazı kişi ve vakıfların girişimleri, genel itibarıyla Milli Eğitim Bakanlığında gözlenen tutuculuğu kıramamıştır (Akarsu, 2001: 38).

1962 yılında toplanan VII. Millî Eğitim Şûrası kararları doğrultusunda fen ve matematik alanlarında üstün yetenekli öğrencilerin yetiştirilmesi amacıyla 1963-1964 eğitim-öğretim yılında Ankara Fen Lisesi açılmıştır. Ortaokulu bitirenler arasından, üstün yetenekli öğrencilerin özel olarak sınavla seçildiği bu okulda Ford Vakfı'nın finansal, New York'taki Bronx Fen Lisesi'nin bilgi desteğiyle ABD'de ve ODTÜ'de yetiştirilmiş öğretmenlerle bu öğrencilere özel bir eğitim sunulmuştur. Yatılı okul ortamında, laboratuvar ve kitaplık, gezi-gözlem, münazaralar, küçük grup çalışmaları ve bireysel destek uygulamaları ile zenginleştirilen bu uygulama dört yıl sürmüş, Ford Vakfı'nın desteğini çekmesi ile özelliğini yitirmiştir. Günümüzde fen liseleri, ortaöğretime geçiş sınavı ve not ortalamasına göre seçilmiş öğrencilere normal liselere kıyasla birkaç ek matematik ve fen dersi vermenin ötesinde bireyselleştirilmiş ya da öğrencinin hızına, ilgisine, öğrenme biçimine göre farklılaştırılmış bir eğitim yerine fen ve matematikte tekdüze kitle eğitimi veren okullar hâlinde eğitimlerini sürdürmektedir (Akarsu, 2004).

Türkiye'de üstün yetenekli öğrencilere yönelik özel eğitim imkânı sunan tek resmi okul Beyazıt Ford-Otosan İlköğretim Okulu'dur. İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi tarafından yürütülen Üstün Zekâlıların Eğitimi Projesi için uygulama okulu olan Beyazıt Ford-Otosan İlköğretim Okulu'nda üstün yetenekli öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve sosyal gereksinmelerini karşılamak üzere zenginleştirilmiş bir program uygulanmaktadır. Proje çerçevesinde, her yıl iki sınıf oluşturulmaktadır. Oluşturulan sınıflara, 12 üstün yetenekli, 12 normal zekâ düzeyinde toplam 24 öğrenci alınmaktadır. Bu proje, üstün yetenekli öğrencileri, normal zekâ bölümü sınırları içinde olan yaşlılarından tamamen soyutlamadan, onların eğitsel ihtiyaçlarını karşılayacak farklılaştırılmış bir program geliştirilmesi üzerinde yoğunlaşmaktadır. 2012-2013 eğitim-öğretim yılı itibarıyla bu okulda 183 üstün yetenekli öğrenci öğrenim görmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde ilk olarak 1995 yılında açılan Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM), ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarına devam eden üstün yetenekli öğrencilerin, normal eğitimlerini aksatmayacak şekilde bireysel yeteneklerini ve kapasitelerini geliştirerek en üst düzeyde kullanmalarını sağlamaya çalışmaktadır. Ülkemizde, 2013 yılı itibarıyla toplamda 66 adet BİLSEM bulunmaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığı İç Denetim Birimi Başkanlığı tarafından hazırlanan "Bilim ve Sanat Merkezleri Süreci (Üstün Yetenekli Bireylerin Eğitimi) İç Denetim Raporu"nda, bu merkezlerin üstün yetenekli öğrencilerin ihtiyaçlarına yeterince cevap verecek niteliklere sahip olmadığı aşağıdaki ifadelerle açıkça ortaya konmuştur.

"Bilim ve sanat merkezleri, öğrencilerin örgün eğitim kurumlarındaki eğitimlerinden sonra, yetiştirme kursu, özel ders, dershane ve sosyal aktivitelerinden geriye zaman kalması halinde devam edebildikleri kurumlardır. Hafta içi ve mesai saatlerinde eğitim

verilen bilim ve sanat merkezlerinin mevcut statüsü üstün yetenekli bireylerin eğitimine uygun değildir.”

“Bilim ve sanat merkezlerinde, ilköğretim düzeyindeki öğrencilerin devamsızlık oranı % 15, ortaöğretim seviyesindeki öğrencilerin devamsızlık oranı % 50, genel olarak devamsızlık oranı ise % 21 olarak tespit edilmiştir. Bu arada bilim ve sanat merkezleri, % 47 atıl kapasite ile çalışmaktadır.”

“Anket uygulama sonuçlarına göre, bilim ve sanat merkezlerindeki öğrenci profili genellikle gelir ve eğitim düzeyi yüksek olan ailelerin çocuklarından oluşmaktadır. Gelir düzeyi düşük ve merkezden uzak yerlerde bulunan ailelerin çocuklarına çoğu zaman ulaşamamaktadır. Ülke genelinde yapılan en son tanılamada, şehir merkezinden uzak ilçe ve köylerde bulunan yaklaşık 6467 ilköğretim okulu, ulaşım sorunu nedeniyle merkezlere üstün yetenekli adayı gösterememiştir.”

“Proje tabanlı eğitim verilen bilim ve sanat merkezlerinde, proje aşamasındaki öğrencilerin, bilim ve sanat merkezlerine devam eden toplam öğrenci sayısı içindeki oranı % 6; 2009-2010 yılları arasında dereceye giren proje sayısı 102 ve öğrenci başına düşen proje sayısı 0,2 olarak tespit edilmiştir.”

“Bilim ve sanat merkezlerine devam edemeyen öğrencilerin % 50’si sınav sistemi, % 24’ü ulaşım sorunları nedeniyle, % 3’ü merkezlerde tatmin edilemediğinden ve % 22’si de nakil gibi nedenlerle merkezlere devam etmemektedir.” (MEB, 2010)

Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Yönetmeliği’ne göre üstün yetenekli öğrenciler için okullarda bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) ve kaynak oda hazırlanması gerekmektedir (MEB, 2006). Bunun yanında Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği’nin İkinci Bölüm 9. maddesinin 8. bendine göre özel eğitim gerektiren öğrencilere ilgi, istek, yetenek ve yeterlilikleri doğrultusunda BEP hazırlanmalıdır. Aynı yönetmeliğin 72. maddesinin 1. bendinde üstün yetenekli öğrencilerin eğitsel ihtiyaçlarının karşılanması için destek eğitim odasının açılmasına ilişkin bir ifade yer almaktadır. Günümüzde maalesef üstün yeteneklilerin eğitimiyle ilgili yönetmeliklerde bulunan bu maddeler hayata geçirilememektedir. Ayrıca halen uygulanmakta olan sınıf geçme sistemi, üstün yetenekli öğrencilerin eğitimine imkân sağlayamamaktadır. Sınıf yükseltme (hızlandırma) sadece ilköğretim birinci kademedeki bir defaya mahsus uygulanmakta, ilköğretim ikinci kademedeki ve ortaöğretimde sınıf yükseltme uygulaması bulunmamaktadır.

Üstün yetenekli bireylerin eğitimine ilişkin 56 yıl önce çıkarılmış olan “15/2/1956 tarihli ve 6660 sayılı Güzel Sanatlarda Fevkalade İstidat Gösteren Çocukların Devlet Tarafından Yetiştirilmesi Hakkında Kanun” halen yürürlükte olmakla birlikte, sadece güzel sanatlarda üstün yetenekli bireylerin yurt dışındaki eğitimini kapsamaktadır. Bu yasadaki 1978 yılına kadar toplam 17 kişi faydalanmış olup bu tarihten sonra da uygulanmamıştır. Başka bir ifadeyle Cumhuriyet tarihimizde üstün yetenekli bireylerin eğitimine ilişkin, söz konusu Kanunun dışında, yürürlükte olan herhangi bir yasal düzenleme bulunmamaktadır.

Bir toplumda, nüfusun yaklaşık % 5’i üstün yeteneklilik ve zekâ geriliği özelliğine sahip bireylerden oluşmaktadır. Bu % 5’lik insan grubunun yaklaşık % 2-3 kadarı ise üstün yetenekli olarak kabul edilmektedir (Marland, 1972). Türkiye İstatistik Enstitüsü’nün 2009 yılı resmi verilerine göre ülkemizdeki nüfusun yaş seviyelerine dağılımı Tablo 2’de yer almaktadır. Bu tabloda, 0-24 yaş grubu nüfusun 31.374.071 olduğu görülmektedir. Bir insan grubunun % 2’sinin üstün yetenekli olduğu bilgisinden hareket edecek olursak, Türkiye’de üstün yetenekli bireylerin sayısının 627.480 olduğu sonucuna ulaşabiliriz. 2009-2010 eğitim-öğretim yılı itibarıyla, BİLSEM’lerde hizmet alan üstün yetenekli öğrencilerin toplam sayısının 6.405 olduğu dikkate alındığında ülke genelinde keşfedilmeyi bekleyen yaklaşık 621.075 üstün yetenekli birey bulunmaktadır.

Tablo 2. Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Nüfus Bilgileri (TÜİK, 2009)

Yaş Seviyeleri	Kadın	Erkek	Toplam	Üstün Yetenekli (%2)
0 - 4	2.994.168	3.161.153	6.155.321	123.106
5 - 9	3.017.863	3.183.784	6.201.647	124.032
10 - 14	3.165.391	3.336.975	6.502.366	130.047
15 - 19	3.037.327	3.197.293	6.234.620	124.692
20 - 24	3.075.369	3.204.748	6.280.117	125.602
Toplam	15.290.118	16.083.953	31.374.071	627.480

Milli Eğitim Bakanlığı İç Denetim Raporu'na göre, 2009-2010 eğitim ve öğretim yılında ilköğretim birinci, ikinci ve üçüncü sınıf düzeyinde yapılan ve 40 ili kapsayan tanılama sonuçlarına göre, 1.317.451 öğrenci arasından 1770 öğrenci üstün yetenekli birey olarak tanılanmıştır. Başka bir ifadeyle üstün yetenekli öğrenci sayısı toplam öğrenci sayısının %2'sine tekabül etmesi gerekirken, binde 1'ine ulaşılmıştır. Dolayısıyla belirtilen sınıf düzeylerinde 24,579 üstün yetenekli öğrenci keşfedilmeyi beklemektedir (MEB, 2010: 7).

Buraya kadar özetlenen mevcut durumdan anlaşılacağı üzere üstün beyin gücü açısından zengin bir ülke olmamıza rağmen devlet, bu potansiyelin neredeyse çok az bir bölümüne uygun eğitim olanakları sunabilmektedir. 2009 yılı bütçe verilerine göre özel eğitime ayrılan maddi kaynağın binde 999'u alt zekâ gruplarına harcanırken, sadece binde 1'lik kısmı üst zekâ gruplarına aktarılmıştır. Oysa bu bireylerin bir tanesinin bile normal çoğunluk içinde kaybolup gitmesi ya da potansiyelini kullanamaması hem ülkemiz hem de bütün insanlık adına büyük bir kayıptır.

ÜSTÜN YETENEKLİLERİN EĞİTİMİNE YÖNELİK ÖNERİLER

Dünyada gelişmiş ülkelerin eğitim sistemleri incelendiğinde, üstün yeteneklilerin eğitimine büyük önem verdikleri görülmektedir. Üstün yeteneklilerin eğitimi alanında, gerek ülkelerin farklı yapıdaki eğitim sistemleri gerekse üstün yeteneklilik konusundaki farklı bakış açıları sebebiyle çok çeşitli model ve stratejiler ortaya koyulmuştur (Akarsu, 2004). Araştırmalara göre bu alanda kullanılan modeller arasında akademik olarak en etkili olanı, bu öğrenciler için ayrı okul uygulamasıdır (Delcourt, Loyd, Cornell & Goldberg, 1994; Rogers, 2002).

Dünyanın bugün itibarıyla en gelişmiş ülkesi olarak kabul edilen Amerika Birleşik Devletleri'nin birçok eyaletinde üstün yetenekli öğrencilere yönelik 50'den fazla okul bulunmaktadır. Bu okullardan; Colorado eyaletindeki Mackintosh Academi Okulu, Minnesota eyaletindeki Minnetonka Devlet Okulu ve Bloomington Devlet Okulu, Missouri eyaletindeki Alpha Üstün Yetenekliler Okulu, Virginia eyaletindeki Mary Baldwin Koleji ve Nevada eyaletindeki Davidson Academi Okulu sadece seçilerek alınan "olağanüstü üstün yetenekli (exceptionally gifted)" ve "dâhi seviyesinde üstün yetenekli (profoundly gifted)" öğrencilere eğitim vermektedir.

Rusya'nın üstün yeteneklilerin eğitimi alanında başarılı çalışmalarının kökenleri, 1950'li yıllarda o dönemin Nobel ödüllü bilim adamlarının öncülüğünde kurulan iki tür okula dayanmaktadır. Birinci tür okullar, bölgedeki tüm ortaokul öğrencileri arasından matematik, fizik, kimya, biyoloji ve informatik dallarında özel olarak seçilen ve lise düzeyinde eğitim alan öğrencilere yöneliktir. Bu okullar; Moskova, Leningrad, Kiev ve Novosibirsk'teki Bilim Kentinde üniversite yerleşkelerinde kurulmuştur. İkinci tür okullar ise yabancı dil, müzik, folklor, edebiyat ve felsefe eğitimi üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu okulların en ünlüleri arasında Gnesin Müzik Okulu, Stragonov Sanat Okulu ve Leningrad Bale Okulu bulunmaktadır. Bilim ve sanatta olağanüstü performans sergileyen Rus liderlerin çoğu bu okullarda yetişmiştir (Grigorenko & Clinkenbeard, 1994; akt. Akarsu, 2004: 143).

Almanya, on altı eyaletten oluşan federal bir yapıya sahiptir ve her eyaletin kendine özgü bir eğitim sistemi vardır. Tablo 3'te görüldüğü üzere bu ülkede faaliyet gösteren 9 adet üstün yetenekliler okulu bulunmaktadır. Bu okullardan Saksonya Eyalet Lisesi (Sächsisches Landesgymnasium Sankt Afra), Baden-Württemberg eyaletindeki *Schwäbisch Gmünd Üstün*

Zekâlılar Lisesi (Schwäbisch Gmünd-Gymnasium), Kaiserslautern'deki Heinrich-Heine Lisesi (Heinrich-Heine-Gymnasium), Mainz kentindeki Mainz-Gonsenheim Lisesi (*Gymnasium Mainz-Gonsenheim*), Trier'deki *Auguste-Victoria Lisesi (Auguste-Viktoria-Gymnasium)* ve Koblenz'deki *Max-von-Laue Lisesi'nde (Max-von-Laue-Gymnasium)* “olağanüstü üstün yetenekli öğrenciler” öğrenim görmektedir.

Tablo 3. Almanya'da Üstün Yeteneklilere Yönelik Okullar

Bulunduğu Bölge	Okulun Adı	Yaş Düzeyi
Meißen	Landesgymnasium Sankt Afra	7-12 yaş
Bad Kösen	Landeschule Pforta	9-12 yaş
Torgelow am See	Privates Internatgymnasium Schloss Torgelow	5-12 yaş
Montabaur	Landesmusikgymnasium Rheinland-Pfalz	5-13 yaş
Geisenheim	Internatsschule Schloss Hansenberg	11-13 yaş
Kaiserslautern	Staatliches Heinrich-Heine-Gymnasium	5-13 yaş
Bammental	Privates Kurpfalz-Internat (Ergänzungsschule)	7-13 yaş
Schwäbisch Gmünd	Landesgymnasium für Hochbegabte	7-12 yaş
Salem	Schloss Schule Salem	5-13 yaş

Üstün yeteneklilerin eğitiminde Avrupa'nın başı çeken ülkesi olan İngiltere'de hükümet, bu öğrencilere yönelik özel olanakların sağlanması, ailelerin eğitimi ve bu alanda öğretmenlerin yetiştirilmesi için önemli maddi kaynaklar ayırmaktadır (Persson, 2009). İngiltere'de öğrencilerini seçerek alan ünlü ve geleneksel okullarda üstün yetenekli öğrencilere yönelik hızlandırma ve farklılaştırma uygulamaları yapılmaktadır. Sadece üstün yeteneklilere yönelik iki okul ile çok sayıda müzik ve güzel sanatlar programları genel eğitime paralel yürütülmektedir. Ayrıca Yehudi Menuhin Müzik Okulu, Kraliyet Balo Okulu ve Koro okulları gibi birçok bağımsız okul bulunmaktadır (George, 1992; akt. Akarsu, 2004: 144).

Üstün yeteneklilerin eğitiminde köklü çalışmalar yapan İsrail'de, üç farklı kategoride çoklu bir model uygulamaktadır. Bu kategorilerden biri, büyük şehirlerdeki okullarda üstün yetenekli öğrencilere yönelik olarak oluşturulan özel sınıflardır. Özel sınıf uygulaması ile ilköğretim ve lise düzeyinde üstün yetenekli öğrencilere özel eğitim hizmeti sunulur. Bu sınıflarda üstün yetenekli öğrenciler vakitlerinin tamamını kendileri gibi üstün yetenekli olan arkadaşları ile birlikte geçirirler. Üstün yetenekli öğrenciler diğer öğrencilerle sadece teneffüslerde ve bütün okulun katıldığı ortak etkinliklerde karşılaşır. Özel sınıflarda takip edilen müfredat, zorunlu müfredattan uyarlanmasına rağmen, konular içerik bakımından daha geniştir ve sınıfta bu konular derinlemesine işlenir (Peysner, 2005).

1962 yılında kişi başına düşen milli gelirin yalnızca 110 dolar olduğu Güney Kore, 2010 yılında GSMH'sını 27,978 dolara çıkartmış bir ülkedir. Günümüzde dünyanın 13. büyük ekonomisi olarak kabul edilen Güney Kore'nin kalkınma anlamında bu hızlı yükselişinin ardında yatan faktörlerin başında, 1980'li yıllarda öğretmenlerin yetiştirilmesine ve üstün yeteneklilerin eğitimine yönelik gerçekleştirilen reformların geldiği söylenebilir. Güney Kore'de üstün yeteneklilerin eğitiminde dört farklı türde çoklu bir model uygulanmaktadır. 2009 yılında nüfusu 50,062,000 olan bu ülkede, 2012 yılı itibariyle 112,865 üstün yetenekli öğrenciye devlet tarafından özel eğitim imkânı sağlanmaktadır. Ayrıca Tablo 4'de görüldüğü üzere sadece üstün yeteneklilerin gittiği 4 adet resmi okul bulunmaktadır.

Tablo 4. Güney Kore'de Üstün Yeteneklilerin Eğitimine Yönelik Sayısal Veriler

Kurum Türü	Adet	Toplam Öğr. Sayısı
Üstün Yetenekliler Okulu	4	1147
Fen Lisesi	17	4320
Üstün Yeteneklilere Yönelik Özel Sınıflar	3521	64,283
Üstün Yeteneklilere Yönelik Merkezler (İl Eğitim Ofisine Bağlı)	357	34,447
Üstün Yeteneklilere Yönelik Merkezler (Üniversite Bünyesinde)	61	8644
Toplam	3960	112,865

Gelişmiş ülkelerin aksine ülkemizde Beyazıt Ford-Otosan İlköğretim Okulu dışında üstün yetenekli öğrencilerin eğitim görebileceği resmi bir okul bulunmamaktadır. Bununla

birlikte bu öğrenciler için kurulan BİLSEM’lerde okul saatleri dışında verilen eğitimin yeterli olduğu düşünülmektedir. Oysa bu kurumlarda olağanüstü üstün yetenekli ve dâhi seviyesinde bir bilişsel kapasiteye sahip öğrenciler için normal okul müfredatları ve örgün eğitim saatleri dışında sunulan zenginleştirme etkinlikleri ihtiyacı karşılamamaktadır. Bu çalışmada önerilen örgün eğitim kapsamındaki önerilerin temelini, “olağanüstü üstün yetenekli (exceptionally gifted)” ve “dâhi seviyesinde üstün yetenekli (profoundly gifted)” öğrenciler için *Bilim Akademileri* adı altında tam zamanlı ayrı bir okul düşüncesi oluşturmaktadır. Bunun birlikte diğer üstün yetenekli öğrenciler için yaygın eğitim kapsamında Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM) projesinin geliştirilerek devam ettirilmesi önerilmektedir. BİLSEM’ler dışında önerilen diğer uygulamalar; üniversiteler ve yaz okulları, okul saatleri dışındaki programlar, bilim merkezleri, aile destek eğitimleri, informal yetişkin grupları ve uzaktan eğitimidir.

Örgün Eğitim Kapsamında Öneriler

Bilim Akademileri

Bu kapsamda önerilen Bilim Akademileri, yoğun ve farklılaştırılmış öğretim yaşantılarına ağırlık verilen, öğrencilerin gelişimlerinin bireysel düzeyde izlendiği, üstün potansiyelin işlendiği bir eğitim sunacak kurumlardır. Türkiye genelinde bu okullar; nüfus yoğunluğuna paralel olarak Marmara Bölgesinde 2, Karadeniz Bölgesinde 1, Ege Bölgesinde 1, İç Anadolu Bölgesinde 1, Akdeniz Bölgesinde 1, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde 1 olmak üzere toplam 7 adet olmalıdır. Bilim ve Sanat Okulu, ilköğretim ve ortaöğretimin tüm kademeleri için önerilen bir uygulamadır.

Bilim Akademileri, ilköğretim ve lise düzeyinde yatılı eğitim veren okullar olup, bu okullarda öğrenim gören öğrencilerin ailelerinden herhangi bir ücret talep edilmemelidir ve eğitim masraflarının tamamı devlet tarafından karşılanmalıdır. Bu okulların oluşturulmasında, TÜBİTAK modelinden yararlanılabilir. Bu doğrultuda finansal kaynaklar, Milli Piyango ve RTÜK gelirlerinden alınacak paylar ve özel sektör katkısı ile oluşturulacak fonlarla karşılanabilir.

Bilim Akademilerine Öğrenci Seçimi ve Kabulü

Üstün yeteneklilik, çok küçük yaşlardan itibaren belirtileri gözlenebilen ve uygun çevre koşulları ile gelişimi yönlendirilebilen bir özelliktir. Bir başka ifadeyle çoğu durumda üstün yetenekli bireyler erken yaşlarda belirlenebilir ve koşullara, tesadüflere ve şansa bırakılmaksızın bunların kendilerine ve çevrelerine katkıları olan kişiler olarak yetiştirilmeleri mümkün olabilir. Her ne kadar üstün performans gösteren bireylerin üstünlükleri çocuklukta birtakım sinyaller veriyorsa da bazı durumlarda üstün özellikler gösteren kişilerin hatta olağanüstü zekâyâ sahip olanların potansiyelleri kolayca fark edilemeyebilir (Akarsu, 2004: 128). Bu bağlamda, üstün yetenekliliğin nesnel olarak tanımlanmasında bilimsel olarak geçerli ve güvenilir yöntemlerin kullanılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu çalışmada sunulan önerilerin etkili bir şekilde uygulanabilmesi için üstün yetenekli öğrencilerin tarama ve tanılama faaliyetlerinin sağlıklı olarak yürütülmesi büyük öneme sahiptir. Bu nedenle Bilim Akademilerinin oluşturulmasında en hassas nokta, öğrenci seçim kriterlerinin ülkemizin şartlarına uygun bir şekilde belirlenmesidir.

Milli Eğitim Bakanlığı’na BİLSEM’lere öğrenci alımı her yılın belli zamanlarında aday gösterme, grup testleri ve mülakat yoluyla gerçekleştirilmektedir. Bu değerlendirme sonucunda aday öğrenciler, aldıkları puanlara göre yukarıdan aşağıya sıralanarak kontenjan dahilinde BİLSEM’lerde özel eğitim alma hakkını kazanmaktadır. Üstün yetenekli bireylerin tanımlanması konusunda hâlihazırda kullanılan aşamalara ek olarak, evrensel boyutlar göz önünde bulundurularak ülkemizin kültürel dokusuna uygun milli bir ölçme aracının geliştirilmesi hem daha etkili hem de daha uzun vadeli bir yaklaşım olacaktır. Bu amaçla konunun uzmanlarından oluşan bir ekip kurulabilir. Bu ekip tarafından geliştirilecek ölçme aracının geçerliliği ve güvenilirliği sağlanarak standartlaştırma işlemleri bilimsel yöntemlerle gerçekleştirilebilir.

Bilim Akademilerine öğrenci seçimi ve üstün yeteneklilik düzeyinin belirlenmesi ile ilgili diğer öneriler aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır.

- Türkiye’de yeni uygulanmaya başlanılan aile hekimliği sisteminden de tanılama konusunda faydalanılabilir. Bu doğrultuda aile hekimlerine özellikle 2-6 yaş arası üstün yetenekli çocukların özellikleri ve tespit edilmesi hakkında hizmet-içi eğitimler verilebilir.
- Ülkemizde henüz okul öncesinde eğitim alan öğrencilerin sayısı istenilen düzeyde değildir. Ancak Milli Eğitim Bakanlığı, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında tüm Türkiye’de okul öncesi eğitimini zorunlu hale getirmeyi planlamaktadır. Bu doğrultuda üstün yetenekli çocukların erken yaşta fark edilmesi ve yönlendirilmesi için ilk etapta anasınıfı öğretmenlerine hizmet-içi eğitimler düzenlenebilir.
- Günümüzde sınıf düzeyinde akranlarından bilişsel açıdan farklılık gösteren öğrenciler, ilköğretim sınıf öğretmenleri tarafından aday gösterilebilmektedir. Bu yüzden üstün yetenekli öğrencilerin özelliklerine ilişkin sınıf öğretmenlerine yönelik hizmet-içi eğitim ve bilgilendirme çalışmalarıyla bu öğrencilerin tespit edilmesi açısından bir farkındalık oluşturulabilir.

Bilim Akademilerinde Eğitim ve Öğretim

- Eğitimde, öğrencilerin zihinlerini salt bilgilerle doldurmak yerine onların öğrenme merakını doyuracağı ve buluşçuluk özelliklerini geliştirecek bir anlayış esas alınabilir.
- Bilim Akademilerinde, öğrencilerin yaşı ve içinde bulunduğu sınıfın düzeyi belirleyici olmamalıdır. Öğrenme faaliyetlerinin düzenlenmesinde okul-içi ve dışı mekânlar, okul saatleri ve okul dışı gün ve saatler esnek bir biçimde planlanmalı ve kullanılmalıdır.
- Öğretmenler, bilişsel aktiviteleri planlarken öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini dikkate almalıdır. Müfredat programları, üstün yetenekli öğrencilerin yeteneklerine, başarılarına, ilgilerine, sosyal ve duygusal ihtiyaçlarına uygun olacak şekilde değiştirilebilmelidir.
- Bilim Akademilerinde üstün yetenekli öğrencilerin eğitiminde görev alan öğretmenlerin yanı sıra okulun bulunduğu bölgede yer alan üniversitelerin öğretim üyelerinden destek alınabilir. Fizik, kimya, biyoloji, uzay bilimleri, bilişim ve sanat tarihi gibi alanlarda akademisyen desteğinin alınması, bu okullarda verilecek eğitimin niteliğini yükseltecektir.
- Çeşitli özel kuruluşlar, yerel yönetimler, vakıflar, dernekler ve okulların başlatacağı aktiviteler, bu akademideki öğrencilerin okul dışı öğrenmelerine katkıda bulunabilir. Bu öğrenciler, okuldan kalan zamanlarını sevdikleri ve ilgi duydukları alanlarda düzenlenecek kurslara, ileri düzey etkinliklere, yarışma ve programlara katılarak yeteneklerini geliştirebilir. Bu doğrultuda öğrencilerin eğitsel gereksinimlerini karşılamak üzere kullanılacak uygulamalardan bazıları şunlardır: Problem çözme programları, alan gezileri (müzelere, sanat galerilerine ve araştırma laboratuvarına geziler gibi), akademik yarışmalar, yorum ve tartışma becerilerini geliştirmek üzere düzenlenmiş turnuvalar, bilim olimpiyatları ve bağımsız çalışmadır.

Bilim Akademilerinde Görev Yapacak Öğretmenlerin Yetiştirilmesi

- Bilim Akademilerinde görev alacak öğretmenlerde, kendi branşlarında ya da üstün yeteneklilerin eğitiminde yüksek lisans yapmış olma ve belli düzeyde İngilizce yeterliliğine sahip olma şartı aranabilir.
- Bilim Akademilerinde görev alacak öğretmenlere yönelik; üstün yetenekli öğrencilerin özellikleri, bu öğrenciler için öğrenme yaşantılarının düzenlenmesi, proje yönetimi ve materyal geliştirme konularında –uygulama esaslı- periyodik olarak hizmet-içi eğitim faaliyetleri düzenlenebilir.
- Bilim Akademilerinde görev alacak öğretmenlerin, bu alanda uzmanlık belgesi olan ECHA (European Council for High Ability) sertifikasına sahip olması için gereken eğitimleri almasına yönelik Milli Eğitim Bakanlığı ve YÖK tarafından ortak bir çalışma yapılabilir.

Bilim Akademilerinde Rehberlik ve Mesleğe Yönelme

- Üniversite giriş sınavlarında TÜBİTAK’ta derece yapan öğrencilere ve milli sporculara sunulan EK-PUAN uygulamasının, Bilim Akademilerini bitiren üstün yetenekli öğrenciler için de geçerli olması sağlanabilir. Böylelikle bu okuldan mezun olan öğrencilerin yetenek alanlarına uygun lisans programlarına yerleşmesi kolaylaştırılarak, bu öğrenciler merkezi

- sınav baskısından kurtarılabilir. Bunun yanında Türkiye'nin en kaliteli üniversitelerinde ve bölümlerinde Bilim Akademilerinden mezun olan öğrenciler için belli kontenjanlar açılabilir.
- Bilim Akademilerinde okuyan üstün yetenekli öğrencilerin, Erasmus öğrenci değişim programlarına katılımının sağlanması için birtakım tanıtıcı ve özendirici çalışmalar yapılabilir.
  - Üstün yetenekli bireylerin bazıları, psikolojik ve sosyal uyum sorunları yaşayabilmektedir. Bu öğrencilerin sosyal ve duygusal açıdan sağlıklı gelişebilmeleri için Bilim Akademilerinde öğrencilere ve ailelere yönelik psikolojik danışmanlık hizmeti vermek üzere –rehber öğretmenlerin dışında- uzman psikologlar görev alabilir. Ayrıca bu öğrencilerin toplumdan kopuk yetişmemeleri için en az hafta bir olmak üzere sosyal sorumluluk projelerinde yer almalarını sağlayacak programlar organize edilebilir.
  - Öğrencilerin bu okulu bitirdiklerinde yönecekleri meslek ve alanlar ile ilgili sağlıklı seçim yapabilmeleri için mentorluk uygulaması alternatif bir yöntem olarak kullanılabilir. Mentorluk, öğrencilerin akademik hayatlarında büyük değişim sağlayarak öğrencilerin liseden üniversiteye, üniversiteden lisansüstü eğitime ve okuldan iş hayatına geçişinde önemli bir etki oluşturabilir.

Normal Okullarda Üstün Yeteneklilerin Desteklenmesi

Normal müfredatın okutulduğu okullarda, üstün yetenekli öğrencilere yönelik BEP geliştirilmesi ve kaynak oda hazırlanmasına ilişkin zorlayıcı yasal tedbirler alınmalıdır. Bununla birlikte örgün eğitim kurumlarında üstün yetenekli öğrenciler için zenginleştirme etkinlikleri, bilim olimpiyatlarına hazırlık ve kulüp çalışmaları, proje grupları, atölye ve laboratuvar uygulamalarının hayata geçirilmesi özendirilmelidir.

Yaygın Eğitim Kapsamında Öneriler

Bu çalışmada, 1995 yılından bu yana Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde uygulanan BİLSEM projesine devam edilmesi önerilmektedir. BİLSEM'ler dışında yaygın eğitim kapsamında önerilen diğer uygulamalar; üniversiteler ve yaz okulları, okul saatleri dışındaki programlar, bilim merkezleri, aile destek eğitimleri, informal yetişkin grupları ve uzaktan eğitim olmak üzere 7 başlıkta açıklanmıştır.

Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM)

BİLSEM'ler, üstün yetenekli öğrencilerin okul saatleri dışında destek eğitimi aldıkları kurumlardır. Bu merkezlerde “üstün yetenekli” olarak tanılanmış öğrenciler bireyselleştirilmiş eğitim programlarıyla çeşitli yetenek alanlarında kendilerini geliştirebilmektedir. Böylelikle bu özellikteki öğrencilerin yaşlarından bir ölçüde bağımsız olarak gruplara ayrılması ve normal eğitimden farklı eğitime tabi tutulması mümkün olabilmektedir. Bu noktada, BİLSEM'lerin geliştirilmesine ve yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalara hız kazandırılması kritik öneme sahiptir.

BİLSEM'lerin geliştirilmesine yönelik öneriler aşağıda maddeler halinde özetlenmiştir:

- BİLSEM'lerde tamamlayıcı, zenginleştirici, çeşitlendirici, yaratıcılığı özendirici ve sınırları tarif edilmemiş, ucu açık, esnek, bireyselleştirilmiş, proje temelli ve gerçek yaşamla ilişkilendirilmiş bir eğitim verilmelidir.
- BİLSEM'lerde geliştirilen yetenekler, elde edilen bilgiler, beceriler, tavır, tutum ve alışkanlıklar amaç değil, araçtır. Bunlar; üretebilmenin, yapabilmenin, yaratabilmenin araçları olarak öğrenilmeli ve kullanılmalıdır.
- BİLSEM'lere öğrenciler, ilköğretim birinci sınıfın sonunda alınmalı ve ikinci sınıfın ilk günü eğitime başlamalıdır.
- BİLSEM'lerde eğitim etkinlikleri, özerk ve özgün biçimde planlanabilmeli, yürütülebilmesi ve değerlendirilebilmesidir. Bu doğrultuda standart bir müfredat oluşturulmamalıdır.
- BİLSEM'lerde verilen eğitim hizmeti içinde; kritik düşünme, yaratıcı düşünme, bağımsız öğrenme becerileri, araştırma becerileri, problem çözme ve mantık yer almalıdır.
- Proje çalışmalarında ürünler, öğrenme deneyiminin bir sonucudur. Bu çalışmalarda öğrencilerin yapılan işlerle ilgili kararlara katılması ve sorumluluk üstlenmesi esastır. Başka

bir ifadeyle planlama, uygulama ve değerlendirme aşamalarında öğrencilerin aktif katılımı şarttır. Bu nedenle üstün yetenekli öğrenciler yeni teknik, materyal ve formları kullanarak orijinal ürünler geliştirmeleri için teşvik edilmelidir.

- Öğrenme yaşantıları yaş ya da sınıf temelinde değil; yetenek ve becerilerin konusuna göre grup, küçük grup ya da bireysel düzeyde organize edilmelidir.
- BİLSEM’lerde oluşturulan projelerin tümü sonuçta bir iş, üretim, çözülmüş bir problem/sorun, ortaya konmuş bir yenilik ya da yaratıcılık örneği oluşturma hedefine yönelik olmalıdır.
- BİLSEM’lerde öğretmenler ve üstün yetenekli öğrencilerin birlikte gerçekleştirdiği projelerin, TÜBİTAK destek fonlarından yararlanabilmesi için uygun koşullar sağlanabilir.
- Avrupa Birliği Yaşamboyu Eğitim Projeleri kapsamında destek verilen çalışmalarda BİLSEM projelerine belli öncelikler verilebilir.
- BİLSEM’lerde yönetici olarak görev yapacak müdür ve müdür yardımcılarının atama işlemlerinde objektif kriterlere yer verilmelidir. Ayrıca öğretmenlerin seçiminde uygulanan aşamaların yönetici seçiminde de geçerli olmasını sağlayacak düzenlemeler getirilmelidir.
- MEB’in 2010 resmi verilerine göre BİLSEM’lerde görev yapan yöneticilerin yüzde 29’u, öğretmenlerin ise yüzde 22’si üstün yeteneklilerle ilgili hiçbir eğitim almadan görevlerini sürdürmektedir (MEB, 2010). BİLSEM yöneticilerin ve öğretmenlerinin, göreve başlamadan önce ve sonra, üstün yetenekli öğrenciler ve onların eğitimi konusunda –uygulamalı- hizmet-içi eğitim alması sağlanabilir.
- BİLSEM’lerde eğitim alan üstün yetenekli öğrencilerin ailelerine yönelik eğitici, güvenlerini artırıcı, psikolojik ve sosyolojik bakımdan onlara destek olacak sivil toplum kuruluşlarının ve derneklerin kurması özendirilmelidir.
- MEB İç Denetim Birimi’nce 2011 yılında hazırlanan “Bilim ve Sanat Merkezleri Süreci-Üstün Yetenekli Bireylerin Eğitimi” başlığındaki raporda, öğrencilerin yüzde 50’si sınav sistemi, yüzde 24’ü ulaşım sorunları, yüzde 3’ü tatmin edilemediğinden, yüzde 22’si nakil gibi nedenlerle merkezlere devam etmemektedir (MEB, 2010). Bu noktada, öğrencilerin BİLSEM’e düzenli devam edebilmesi için bazı önlemler alınmalıdır.
- Öğrencilerin servis ücretleri aile bütçesine ek külfetler getirebilmektedir. Özellikle ekonomik durumu iyi olmayan aileler için BİLSEM’lere ücretsiz servis imkânı sağlanmalıdır.
- BİLSEM’lerin yüzde 90’ı üstün yetenekli bireylerin eğitimine uygun olarak tasarlanmamıştır (MEB, 2010). BİLSEM’lerde bina, donanım ve ödenek sorunlarının çözümüne ilişkin bu merkezlerin mevcut fiziksel alt yapısı yeterli hale getirilmeli ve mali kaynaklarının artırılması sağlanmalıdır.

Üniversiteler ve Yaz Okulları

İleri öğrenmelere ve bilimsel araştırma yapmaya ihtiyaç duyan öğrenciler için üniversitelerle işbirliği yapılabilir. Bu doğrultuda üstün yetenekli öğrencilere üniversitelerin ilgili bölümlerinde ders alma, özel öğrenci statüsünde dönem içerisinde açılan programlardan faydalanma, laboratuvar ve araştırma imkânlarından yararlanma gibi fırsatlar sunulabilir.

Üniversiteler bünyesinde üstün yetenekli öğrenciler için bilim ve doğa kampları, yaz ve kış bilim okulları ve liderlik programları oluşturulabilir. Bu programlarda sağlık, nanoteknoloji, hukuk, biyoloji (genetik), uzay bilimleri ve sanat dallarında çeşitli dersler verilebilir. Bu programlara katılan üstün yeteneklilere, ilgi alanlarında derinliğine ilerleyebilecekleri ve yaratıcılık becerilerini geliştirebilecekleri zenginleştirici öğrenme ortamları sunulabilir. Ülkemizde bu konuda örnek teşkil eden İstanbul, Ankara ve Trakya Üniversitesi’nde uygulamasına başlanılan “Çocuk Üniversitesi” projesi, ülke genelinde diğer üniversitelerin katılımıyla yaygınlaştırılabilir.

Okul Saatleri Dışındaki Programlar (Pull-out Programs): Kaynak Oda

Okul içinde üstün yetenekli öğrencilere yönelik oluşturulacak “kaynak oda”, normal ders saatleri dışında hizmet verebilir. Kaynak oda, öğrencinin kendi kendine araştırma yapmasına uygun malzemelerin bulunduğu bir odadır. Üstün yetenekli öğrenciler (haftada bir ya da birkaç kaç kez) kaynak odada bağımsız olarak ya da bir öğretmen rehberliğinde ilgi alanları

doğrultusunda çalışabilir ve projeler geliştirebilir. Kaynak odaya gelen öğrencilerin aynı sınıf düzeyinde olmasına gerek yoktur. Etkinlikler, normal müfredat ile bağlantılar kurularak paralel yürütülebileceği gibi müfredattan tamamen bağımsız olarak da gerçekleştirilebilir.

Bilim Merkezleri (Science Center)

Normal sınıflarda öğrenim gören üstün yetenekli öğrenciler için yerel belediyelere bağlı bilim merkezleri, okul saatleri dışında hizmet verebilir. Bilim merkezlerinde öğretimsel hizmetler, kaynak odadaki öğretime paralel olarak organize edilebilir.

Aile Destek Eğitimleri

Üstün yetenekliler eğitiminin hem taraf hem de parçası olan ailelere önemli sorumluluk ve görevler düşmektedir. Bu nedenle ailelerin eğitimleri, üstün yetenekliler eğitiminin bir uzantısı olarak görülmeli ve yapılan faaliyetler arasında mutlaka ailelere yönelik eğitimlere de yer verilmelidir. Ailelerin eğitimi konusunda üniversitelerle, okul-aile birlikleriyle, uzman sivil toplum kuruluşlarıyla, çocuk dernekleriyle, yerel yönetimlerle ve medya ile işbirliğine gidilebilir.

İnformal Yetişkin Grupları

Velilerin, çeşitli dernek ve vakıflar bünyesinde veya bağımsız olarak bir araya gelip sorunlarını paylaşmaya, birbirlerinden fikir ve öneriler almaya ihtiyaçları vardır. Bu doğrultuda aileler tarafından oluşturulacak informal yetişkin grupları, üstün yetenekliler eğitiminin gelişmesine katkı sağlayabilir. Çünkü bu konunun en güçlü destekçisi ve savunucusu ebeveynlerdir.

Uzaktan Eğitim

Bilim ve teknoloji alanında yeterli altyapıya sahip olan TÜBİTAK tarafından oluşturulacak bir internet sitesi, ülke genelindeki tüm üstün yetenekli bireylerin kapasitelerini geliştirecek şekilde dizayn edilebilir. Bu sitede; yaratıcılığı, hafızayı ve problem çözme becerilerini geliştiren oyunlar ve egzersizler, ders anlatımları ve deney videoları vb. bulunabilir.

SONUÇ

Üstün yetenekli öğrenciler, yaşlarına göre ileri bilişsel kapasiteye sahiptir ve normal programlar yoluyla sağlanamayan geniş kapsamlı öğretim olanaklarına gereksinim duyarlar. Bu öğrencilerin eğitimsel ihtiyaçlarının karşılanamaması, onların mevcut yetenek ve potansiyellerini kullanabilmelerine engel teşkil etmektedir. Böyle bir eksiklik ise bu bireylere karşı bir anlamda yaptırım uygulamakla eşdeğerdir.

Milli eğitim politikalarımız içinde, üstün yeteneklilerin eğitimi istihdam sürecini de içeren bir vizyondan yoksun olduğu için bu bireyler, eğitimleri boyunca kendi kaderlerine terk edilmekte ve bu durum gelişmiş ülkelere doğru beyin göçüne zemin hazırlamaktadır. Beyin göçü, üstün yetenekliler eğitiminin önünde ve arkasındaki en büyük engellerden birisidir. Bu tehlike karşısında alınabilecek en önemli tedbirler, üstün yeteneklilerin küçük yaşlardan itibaren tanınması, eğitilmesi ve eğitimin uygulama ile ilişkilendirilmesidir. Türkiye'nin üstün yeteneklilerin eğitimi gerçekleştirecek atılım gücüne ulaşarak bilgi üretimine başlaması, mevcut sorunları aşması ve ülke ölçekli stratejilerin geliştirilmesi için somut adımları atmaya yönelmesi hem zorunlu hem de gereklidir.

Bu çalışmada, ülkemiz için üstün yeteneklilerin eğitiminde, örgün ve yaygın eğitim kapsamında farklı iki uygulama alanı olarak, uygulanabilir öneriler sunulmuştur. Örgün eğitim kapsamında sunulan önerilerin temelinde, “olağanüstü üstün yetenekli” ve “dahi seviyesinde üstün yetenekli” öğrenciler için “Bilim Akademileri” adı altında tam zamanlı ayrı bir okul düşüncesi vardır. Yaygın eğitim kapsamında ise diğer üstün yetenekli öğrenciler için Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM) projesinin geliştirilerek devam ettirilmesi önerilmektedir. Yaygın eğitimde BİLSEM’ler dışında önerilen diğer uygulamalar; üniversiteler ve yaz okulları, okul

saatleri dışındaki programlar, bilim merkezleri, aile destek eğitimleri, informal yetişkin grupları ve uzaktan eğitimidir.

KAYNAKLAR

- Akarsu, F. (2001). *Üstün Yetenekli Çocuklar: Aileleri ve Sorunları*, Eduser Yayınları, Ankara.
- Akarsu, F. (2004). "Üstün Yetenekliler". *Birinci Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı*, No:63, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Ataman, A. (1996). Eğitimimize Bakışlar I. (ed. İ. Fındıkcı) *Kültür Koleji Eğitim Vakfı Yayınları*, İstanbul.
- Chan, D.W. (2001). Learning styles of gifted and non gifted secondary students in Hong Kong. *Gifted Child Quarterly*, 45(1), 35-44.
- Clark, B. (2002). *Growing up gifted. Developing the potential of children at home and at school*. (5th ed.). Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall.
- Davalos, R. & Griffin, G. (1999). The impact of teachers' individualized practices on gifted students in rural, heterogeneous classrooms. *Roeper Review*, 21(4), 308-314.
- Delcourt, M.A.B., Loyd, B.H., Cornell, D.G., & Goldberg, M.D. (1994). Evaluation of the effects of programming arrangements on student learning outcomes. The National Research Center on the Gifted and Talented. Storrs, CT: The University of Connecticut
- Enç, M. & Çağlar, D. & Özsoy, Y. (1987). *Özel Eğitime Giriş*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 156, Ankara.
- Ersoy, Ö. & Avcı, N. (2004). *Özel Eğitim*, İstanbul: Ya-pa Yayıncılık.
- Feldhusen, J.F. (1997). "Educating teachers for work with talented youth". In N. Colangelo & G. A. Davis (Eds.), *Handbook of Gifted Education* (pp. 547-555).
- Fiedler, E.D. & Lange, R.E. & Winebrenner, S. (2002). Insearch of reality: Unraveling the myths about tracking, ability grouping, and the gifted. *Roeper Review*, 24(3), 108-111.
- Gamoran, A. (1992). The Variable Effects of High School Tracking. *American Sociological Review*, 57(6), 812-828.
- George, D. (1992). "Gifted education in England". *Roeper Review*, 14(4), 201-203.
- George, D. (2003). *Gifted education: Identification and provision* (2nd ed.). London: David Fulton Publishers.
- Gross, M.U.M. (2000). Issues in the cognitive development of exceptionally and profoundly gifted individuals. In K.A. Heller, F.J. Monks, R.J. Sternberg and R.F. Subotnik (Eds.) *International Handbook of Giftedness and Talent (2nd Edition)* (pp. 179-192). Oxford: Pergamon.
- Horn, C. (2002). "Raising expectations of children from poverty". *Gifted Education Press Quarterly*, 16(4), 2-5.
- Hunsaker, S.L. (1994). Adjustments to traditional procedures for identifying under served students: Successes and failures. *Exceptional Children*, 61(1), 71-77.
- Jost, M. (2006). *İleri Zekâlı Çocukları Tespit Etmek ve Desteklemek*. (Çev: A. Kanat). İzmir: İlya Yayıncılık.
- Kogan, N. (1995). Motivational and personality patterns in performing artists. Paper presented at the Esther Katz Rosen Symposium on the Psychological Development of Gifted Children, Lawrence, KS.
- Maker, C. & Nielson, A. (1996). *Curriculum development and teaching strategies for gifted learners*. Austin, TX: PRO-ED.
- Marland, S.P. (1972). *Education of the Gifted and Talented*. Washington, DC: U.S. Government Printing Office.
- McDaniel, T.R. (2002). Mainstreaming the gifted: Historical perspectives on excellence and equity. *Roeper Review*, 24, 112-115.
- MEB. (2006). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*. http://orgm.meb.gov.tr/Mevzuat/ozel_yon_SON/Ozel_Egitim_Hizmetleri_Yonetmeliği_son.pdf. Web adresinden 24 Eylül 2012 tarihinde edinilmiştir.
- MEB. (2009). *Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği*. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/27305_0.html. Web adresinden 24 Eylül 2012 tarihinde edinilmiştir.
- MEB. (2010). *Milli Eğitim Bakanlığı İç Denetim Birimi Başkanlığı Bilim ve Sanat Merkezleri Süreci (Üstün Yetenekli Bireylerin Eğitimi) İç Denetim Raporu*, http://icden.meb.gov.tr/digeryaziler/Bilim_Sanat_Merkezleri_Ic_Denetim_Ra.pdf, Web adresinden 25 Eylül 2012 tarihinde edinilmiştir.
- Levent, F. (2011). *Üstün Yetenekli Çocukların Hakları*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, Yayın No. 87.

- Persson, R.S. (2009). Gifted Education in Europe. In Barbara A. Kerr (eds.), *Encyclopedia of Giftedness, Creativity, and Talent (Volume One)*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Peysner, M. (2005). "Identifying and Nurturing Gifted Children in Israel". *International Journal for the Advancement of Counselling*, 27(2), 229-243.
- Renzulli, J. S. (1999). "What is thing Called Giftedness, and How Do We Develop it? A twenty-Five Year Perspective", *Journal for the Education of Gifted*, 23(1), 3-54.
- Rogers, K.B. (2002). *Re-forming gifted education: Matching the program to the child*. Scottsdale, AZ: Great Potential Press Inc.
- Sak, U. (2008). Özel Eğitime Gereksinim Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim. *Üstün Zekâlı Öğrenciler* (ed. İbrahim H. Diken), (ss: 497-535). Ankara: Pegem Akademi.
- Tomlinson, C.A., & Allan, S.D. (2000). *Leadership for differentiating schools and classrooms*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Tomlinson, C.A. (1999). *The differentiated classroom: Responding to the needs of alllearners*. Alexandria, VA: ASCD.
- TÜİK,(2009). Türkiye İstatistik Kurumu.
- VanTassel-Baska, J. & Stambaugh, T. (2005). Challenges and possibilities for serving gifted learners in the regular classroom. *Theory Into Practice*, 44(3), 211-217, Columbus, OH: The Ohio State University.
- Winebrenner, S. (2000). Gifted students need an education, too. *Educational Leadership*, 58(1), 52-56.
- Winner, E. (1996). *Gifted children: Mythsandrealities*. New York: BasicBooks.